

Stema României și heraldistul József Keöpeczi Sebestyén

În anul 1996 se împlinesc 75 de ani de la promulgarea legii din 23 iunie 1921, aprobate de regele Ferdinand, privind stema României, folosite în perioada 1921-1947¹. Către sfârșitul aceluiași an "Ilustrația", "revistă ilustrată și enciclopedică", publică un articol intitulat "Noua stemă a României", însoțit de desenul detaliat al stemei, în alb-negru, conform reprezentării convenționale a smalțurilor heraldice. La marginea ornamentelor exterioare ale stemei figurează autograma autorului desenului: J. Sebestyén de Keöpecz, adică József Keöpeczi Sebestyén.² Tot la București, în cursul lunii martie anul următor, în revista "Flacăra", alături de poezia intitulată "Pe Calfădere, toamna..." a lui Perpessicius³, apare pe coloana a doua un articol intitulat "Portretul unui boer ardelean din timpul lui Mihai Viteazul", însoțit de un desen heraldic și semnat de Jos. Sebestyén de Keöpecz. Dedesubt o notă a redacției: Dl. Jos. Sebestyén de Keöpecz, care a binevoit a ne da interesantul articol de mai sus este autorul noii steme a României și unul din cei mai mari specialiști în științele heraldice, din Europa"⁴.

Stema care va înlocui după 1947 cea promulgată în 1921 constituie din punct de vedere heraldic o simplă emblemă. După evenimentele din decembrie 1989, se inițiază mai multe variante privind stema nouă a României⁵, cu scut împărțit în șase părți, sau cu scut tăiat în furcă răsturnată. În urma discuțiilor desfășurate cu ocazia ședințelor Comisiei de heraldică se ajunge la propunerea finală. Această propunere este prezentată în cele două camere reunite ale Parlamentului României, și adoptată în septembrie 1992.

Stema actuală a țării reprezintă în esență scutul mare al stemei din 1921 desenate de József Keöpeczi Sebestyén, fără ornamentele exterioare ale stemei, considerate în general elemente specifice ale regalității. În scutul mare al stemei, acvila cruciată este prezentată fără coroană, iar în gheara senestră sceptorul este înlocuit cu buzduganul. Scutul mic de pe pieptul acvilei are aceeași repartizare în cartiere: scut scartelat având la bază un triunghi în șef. Leul din cartierul trei însă ține în laba dextră anterioară un paloș.

Răsfoind paginile referitoare ale lexicoanelor, dicționarelor enciclopedice generale sau de specialitate⁶ editate în ultimele trei decenii, constatăm lipsa articolelor referitoare la acest heraldist și istoric al arhitecturii stins din viață la finele anului 1964. De altfel din Enciclopedia Istoriografiei Românești (1978) lipsesc mai multe personalități de seamă ale științei heraldice: P. V. Năsturel, P. Gore sau M. Sturdza-Săucești. Doar în volumul III. al Lexiconului literaturii maghiare din România apărut recent, figurează un articol referitor.⁷

Pe de altă parte cercetătorul maghiar Péter Sas a descoperit recent între altele, la Budapesta, o scrisoare interesantă și pentru problema noastră discutată, a lui József Keöpeczi Sebestyén, adresată la finele anului 1921 fostului său coleg din Muzeul Național de la Budapesta, Emil Jakubovich.⁸ Scrisoarea a fost publicată în revista "Könyvesház" din Cluj și conține mai multe pasaje cuprinzând informații prețioase legate de activitatea lui József Keöpeczi Sebestyén în domeniul heraldicii, în cursul anului 1921:

"La începutul verii am primit la coarcele plugului o invitație din partea regelui, să mă duc la București pentru a elabora stema țării - așa a vrut soarta - am și elaborat-o. Alteța sa m-a primit la 6 iulie la Sinaia, la micul dejun; opera a fost reușită, am fost împărțit în cea mai înaltă recunoștință a regelui, reginei și moștenitorului, și am primit o mulțime de însărcinări - acum, cu sosirea iernii, am început să lucrez la ele. La București se va înființa o societate regală de heraldică și de genealogie sub patronajul Alteței Sale regale, și eu am fost însărcinat cu elaborarea proiectului statutului..."⁹

“Acum este în curs de realizare la Paris o coroană de aur în stilul Renașterii, pentru regină. A fost terminată mantia regală, și cea a reginei, stemele de pe ele au fost proiectate de mine. În prezent lucrez la stemele membrilor dinastiei, peste câteva zile le voi și trimite...”¹⁰

Din textul unui interviu dat ulterior (1936) de József Keöpeczi Sebestyén și publicat în cotidianul “Keleti Újság” din Cluj¹¹ suntem informați că invitația la București a fost transmisă de prof. univ. Alexandru Tzigara-Samurcaș, în calitate de reprezentant al Curții Regale.¹² Aflăm din același interviu, că după îndeplinirea sarcinii primite József Keöpeczi Sebestyén a fost decorat cu Crucea de Ofițer a Ordinului României de Coroană de către regele Ferdinand.¹³

În urma înmânării acestei distincții înalte, se încheie de altfel prima etapă profesională a activității lui József Keöpeczi Sebestyén, caracterizată prin cultivarea artei heraldicii în exclusivitate.

Născut în localitatea Sic (jud. Cluj), în anul 1879, József Keöpeczi Sebestyén urmează studiile sale liceale la Bistrița, unde tatăl său este directorul școlii civice și, printre altele, animator înflăcărat al mișcării corale. Primele sale cunoștințe privind heraldica le obține la Oradea de la Richárd S. Gyulai. După obținerea diplomei de profesor de desen la Budapesta, în anul 1902 se perfecționează la Paris și München, în special în domeniul picturii. Mărturia acesteia este fresca sa executată pentru biserica claustrului franciscan din Cluj.¹⁴

Cotitura radicală a carierei sale profesionale în direcția artei heraldice are loc în timpul angajării sale în Muzeul Național de la Budapesta. Va realiza nenumărate reprezentări și compoziții heraldice pentru specialiștii istoriografiei, la un nivel ridicat artistic și profesional. Acestea sunt publicate din ce în ce mai frecvent pe paginile revistelor de specialitate.¹⁵ Încă în anul 1903 inițiază împreună cu genealogul Imre Sándor, redactorul de mai târziu, revista “Genealogiai Füzetek” care apare la Cluj între anii 1903-1914 și în care publică o mulțime de ilustrații. În aceeași perioadă apare studiul său privind interiorul bisericii refor-

mate din Cluj, construite recent, pe baza proiectului arhitectului-scriitor Károly Kós.

În perioada 1916-19 activează în calitate de pictor heraldic, referent oficial în cadrul Arhivelor Centrale (Országos Levéltár) de la Budapesta. În această calitate este însărcinat în 1915 cu proiectarea noii steme a Ungariei, în trei variante (mică, medie,¹⁶ mare) conform decretului regal emis în luna octombrie anul 1915. Lucrările sale sunt publicate în cursul anului următor în “Budapesti Közlöny” (Buletinul Budapeștean) și în revista de specialitate “Turul”.¹⁷ În același volum al revistei apare și studiul său de sinteză intitulat: “Erdély címere” (Stema Transilvaniei), însoțit de 16 ilustrații.¹⁸ Ca și specialist cunoscut în domeniul heraldicii, colaborează în mod activ în urma decesului împăratului Franz Iosif II. la pregătirea festivităților organizate cu ocazia încoronării ultimului domnitor al Monarhiei. În același an proiectează și stemele pentru fațadele noului sediu al Arhivelor Centrale construite în perioada anului 1913-1917 și terminate ulterior de arhitectul Károly Nagy, născut la Sf. Gheorghe, în 1870.

Această prima perioadă a activității sale se termină cu o etapă scurtă, furtunoasă, însoțită de un epilog romantic. Fiind înrolat în armată, în calitate de pictor de companie, după terminarea definitivă a luptelor se întoarce în Transilvania, respectiv în România. Este reținut temporar în lagărul de la Brașov și internat pe baza predicatului nobiliar din numele său la Căpeni.¹⁹ În acest sat din vestul județului Trei Scaune își întemeiază familia sa și se ocupă deocamdată cu agricultura. În aceste împrejurări primește în anul următor invitația regală la București, prin intervenția lui Al. Tzigara-Samurcaș. Un moment “romantic” conform textului scrisorii citate mai sus: este chemat de lângă coarnea plugului direct la audiența regală din palatul de la Sinaia. Variantele noii steme a României sunt executate în acest scurt răstimp.

Perioada interbelică constituie a doua etapă profesională, de o gamă largă de activități a heraldistului. În posesia experienței adâncite în cursul celor două decenii anterioare în domeniul heraldicii și a istoriei arhitecturii, preocupările sale cuprind domenii foarte diferite, de la executarea unor săpături arheologice²⁰, până la elaborarea proiect-

telor și executarea lucrărilor de restaurare ale unor monumente de arhitectură,²¹ crearea unor compoziții noi în bisericile reformate,²² sau publicarea celor mai importante studii de specialitate ale sale.²³ Fiind solicitat, execută numeroase steme familiale, de asemenea steagurile ornamentate pentru ansamblurile corale din Bistrița, Sf. Gheorghe, Păpăuți, Căpeni, etc.

Este conferențiarul sesiunilor anuale științifice organizate de Erdélyi Múzeum-Egyesület (Asociația Muzeul Transilvaniei). Participă la expedițiile "Harghita", organizate de Muzeul Național Secuiesc în perioada 1929-1936, în compania unor reprezentanți proeminenți ai elitei intelectuale maghiare din Transilvania.²⁴ Este prezent în viața culturală prin conferințele sale de popularizare ilustrate cu desenele sale excelente chiar în cursul expunerii (Brașov, Cluj, Sf. Gheorghe), execută diplome pentru asociații profesionale-artistice, ex libris-uri și tablouri ornamentate.²⁵ Doar în anul 1927 execută cca. 170 de ilustrații pentru monografia familiei Bethlen întocmită de istoricul Imre Lukinich.²⁶

În anul 1942, la solicitarea istoricului de artă Lajos Kelemen se mută definitiv la Cluj. În anul 1944 publică articolele sale referitoare la stema orașului,²⁷ participă alături de istoricul de artă Géza Entz la lucrările de restaurare a bazei romanice din satul său natal, Sic.²⁸

În anii următori, paralel cu instaurarea regimului totalitar, atmosfera socială nu mai favorizează cultivarea artei heraldice. În aceste împrejurări József Keöpeczi Sebestyén primește oferte mai mult din partea bisericii reformate, pentru executarea unor panouri ornamentate (Cluj, Dej), ocazional ilustrează și câteva volume.²⁹ Va publica ultimul său studiu de specialitate în volumul omagial dedicat academicianului Lajos Kelemen (1957), având ca temă tavanul pictat din 1628 al bisericii romano-catolice din Ghelinta.³⁰ În perioada 1956-1959, la invitația arhitectului Lajos Bágyuj participă la lucrările de restaurare a bisericilor gotice din Cluj și execută proiectele noilor chei de boltă pentru biserica Sf. Mihail.

La vârsta de 85 de ani mai lucrează, în singurăritate spirituală. Execută în culori, cu măiestria sa obișnuită stema propriei familii, emisă inițial în

anul 1608 de către cancelaria princiară transilvăneană, sub domnia lui Sigismund Rákóczi. Este probabil ultima sa lucrare. Moare în ziua de 27 decembrie 1964. Singurul necrolog apare în revista confesiunii sale, "Református Szemle". Se odihnește în cimitirul Hajongard, în vecinătatea prietenului său de neuitat, Lajos Kelemen.

Note

1. Nr. 92. al Monitorului Oficial, din 29 iunie 1921.
2. Ilustrația, X. 1921 s. II. nr. 9. p. 1.
3. Pseudonimul poetului, criticului și istoricului de artă Dimitrie S. Panaiteșcu, poezie apărută ulterior în volumul "Scuț și țargă" (1926)
4. Flacăra, anul VII. 1922 nr. 14 (11 martie) p. 214.
5. Lucrările desfășurate în această problematică sunt tratate în volumul recent apărut al conf. univ. Dr. Maria Dogaru: Din heraldica României. Editura JIF, București, 1994.
6. Dicționar Enciclopedic Român (1962-66), Enciclopedia istoriografiei românești (1978), Új Magyar Lexikon (1961-62), Művészeti Lexikon (1965-68), Magyar Eltérzsi Lexikon (1965-94)
7. Lucrarea citată, p. 241-242.
8. Emil Jakubovich (1883-1935), paleograf, academician, în perioada 1905-35 a lucrat în cadrul Muzeului Național de la Budapesta.
9. Könyvesház, Cluj, anul. II. 1992. nr. 2. p. 7-8.
10. Manuscrisul cu două anexe (reproducerea stemei și descrierea) se află în posesia arhivelor Academiei Maghiare, având indicele: Ms. 4820/131-132.
11. Hegyi Endre. Látogatás Keöpeczi Sebestyén Józsefnél, a román és magyar királyi címerek tervezőjénél (Vizită la József Keöpeczi Sebestyén, proiectant al stemelor regale române și maghiare), Keleti Újság (Gazeta Orientală), Cluj, anul XIX. 22 mai 1936. p. 5.
12. Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872-1952), istoric de artă și etnograf. În perioada respectivă este directorul Muzeului de artă națională "Carol I", inspector general al muzeelor. În cadrul interviului Keöpeczi Sebestyén se referă și la "salvarea comorilor Muzeului Național Secuiesc" datorită intervenției profesorului Tzigara-Samurcaș în calitatea sa de delegat regal în timpul războiului.
13. Pe cartea sa de vizită a fost tipărită titlatura distincției, la fel figurează și pe tavanul casetat pictat de Keöpeczi Sebestyén în anul 1927.
14. Fresca reprezintă figura Sfântului Emeric cu atributele sale (crinul și cartea).
15. Revista "Turul" - buletinul anual al Societății Maghiare de Heraldică și Genealogie, Budapesta. Genealogiai Füzetek (Caiete genealogice) - revistă lunară (1903-1907) apoi bilunară (1908-1914).
16. În această stemă medie stemele Bosniei și a Herțegovinei au fost introduse de asemenea într-un triunghi în șef la baza scutului scartelat.
17. Revista "Turul", volumul XXXV. (1917)
18. Idem, p. 33-48.
19. Satul Căpeni, de lângă orașul Baraolt. Pe hărțile contemporane românești: Chepeț (din numele maghiar al satului, Kopec)
20. Stabilirea existenței absidelor romanice ale bisericilor de la Ghelinta și Ghidfalău, a fazelor succesive de construcție a bisericii-ruină Sf. Leonhard de pe vf. Tâmpa (Brașov).

21. Salvarea vestitei biserici medievale de la Ghelinta, restaurarea castelului Daniel de la Vârghiș, și executarea proiectului de mărire a aripei de vest în anul 1937.

22. Decorarea zidului apusean, a parapetului balconului și a tavanului de lemn ale navei de sud cu stemele familiilor nobile din localitate.

23. A brassói Fekete templom Mátyás-kori címerei. Erdélyi Tudományos Füzetek, nr. 8. 1927; Erdélyi reneszánsz emlékek. Pásztortűz, 1927. 293-297; A küküllővári tatárfej. Művészeti Szalon nr. 3. 1928; Néhány középkori címeres emlék Segesváron. Művészeti Szalon nr. 67. 1928; a Becea-Gergely nemzetség, az Apafi és Bethlen család címere. Erdélyi Irodalmi Szemle, 1928. 1-4; A középkori nyugati műveltség legkeletibb határa. Erdélyi Tudományos Füzetek nr. 19. 1929; Orbán Balázs és a címerek, in volumul: Ki volt Orbán Balázs? Odorheiu-Secuiesc. 1930; Márkosfalvi Barabás Miklós. Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára, Sf. Gheorghe, 1929; Das Wappen von Kronstadt in Mittheilung des Burzenland, Sächsische Museum II. 1937. p. 11-28; Mittelalterliche Baukunst im Szeklerlande. Siebenbürgische Vierteljahrsschrift. Sibiu. 1934; A Cenk-hegyi Brasovia-vár temploma. Erdélyi Tudományos Füzetek nr. 121. 1940; Régi székely eredetű műemlékeink. Erdélyi Múzeum. 1941. p. 36-50.

24. Printre altele: arheologul Márton Roska, istoricul Vilmos Csutak, geologii Ernő Balogh, János Bányai, Zoltán Török, Gyula Szádeczky-Kardoss, botanistul Gyula Nyárády E., etnografu Rezső Haáz.

25. Cele mai frumoase se găsc în posesia Liceului "Székely Mikó" din Sf. Gheorghe, din anii 1931-37.

26. Lukinich Imre: A bethleni gróf Bethlen család története. Budapest 1927.

27. Kolozsvár címere și Kolozsvár szabad királyi város címere. Kolozsvári Szemle, 1944.

28. Entw Géza - K. Sebastyén József: A székeli református templom. Cluj. 1947.

29. Minek nevezzelék (antologie de poezie), 1955; Diofának három ága (antologie de balade populare), 1956.

30. A gelenczi mennyezet- és karzatfestmények. Kelemen Lajos Emlékkönyv, Cluj. 1957.

A román címer és Keöpeczi Sebastyén József (Kivonat)

A Sas Péter által 1992-ben közreadott, eddig ismeretlen Keöpeczi Sebastyén József-levél, a jeles heraldikusnak a román uralkodóház tagjaival való szakmai kapcsolatára, valamint az általa 1921-ben megrajzolt és a jelenlegi román államcímernel hasonlatos, volt királyi államcímernél elkészültére vonatkozó érdekes részleteket tartalmaz. Az említett részletek román nyelvű közreadása mellett a dolgozat összefoglalja K. Sebastyén József életútját, munkásságának tükrében, három szakaszra osztva azt. 1921-ig csaknem kizárólag a címertanban alkot. 1921-1944 az ásatások, műemlék-helyreállítások, a sűrű tanulmányközlés, illusztrálás és a széleskörű művelődési-közéleti tevékenység időszaka. Végül, életének utolsó két évtizede, mely

a szaktudományára nézve hátrányos társadalmi-politikai környezetben a csupán alkalomszerű, ritka megbízások elvégzésére kárhozthatja.

The Arms of Romania and the Heraldist József Keöpeczi Sebastyén (Abstract)

The letter of József Keöpeczi Sebastyén unknown until 1992, when it was published by Péter Sas, refers to the professional relationships of the famous heraldist to the Romanian ruler. It also stresses and presents details about the arms of Romania, drawn by the heraldist in 1921, which resembles to a great extent the actual Romanian one. Besides publishing of these details in Romanian language, the paper makes a summary of József K. Sebastyén's life in the mirror of his life-work, divided into three parts. Until 1921, he worked mostly in the art of heraldry. The period between 1921-1944 is that of diggings, the restoration of monuments, the publication of papers. Finally, the last two decades of his life, because of the unfavourable social-political conditions, the heraldist could work only occasionally.

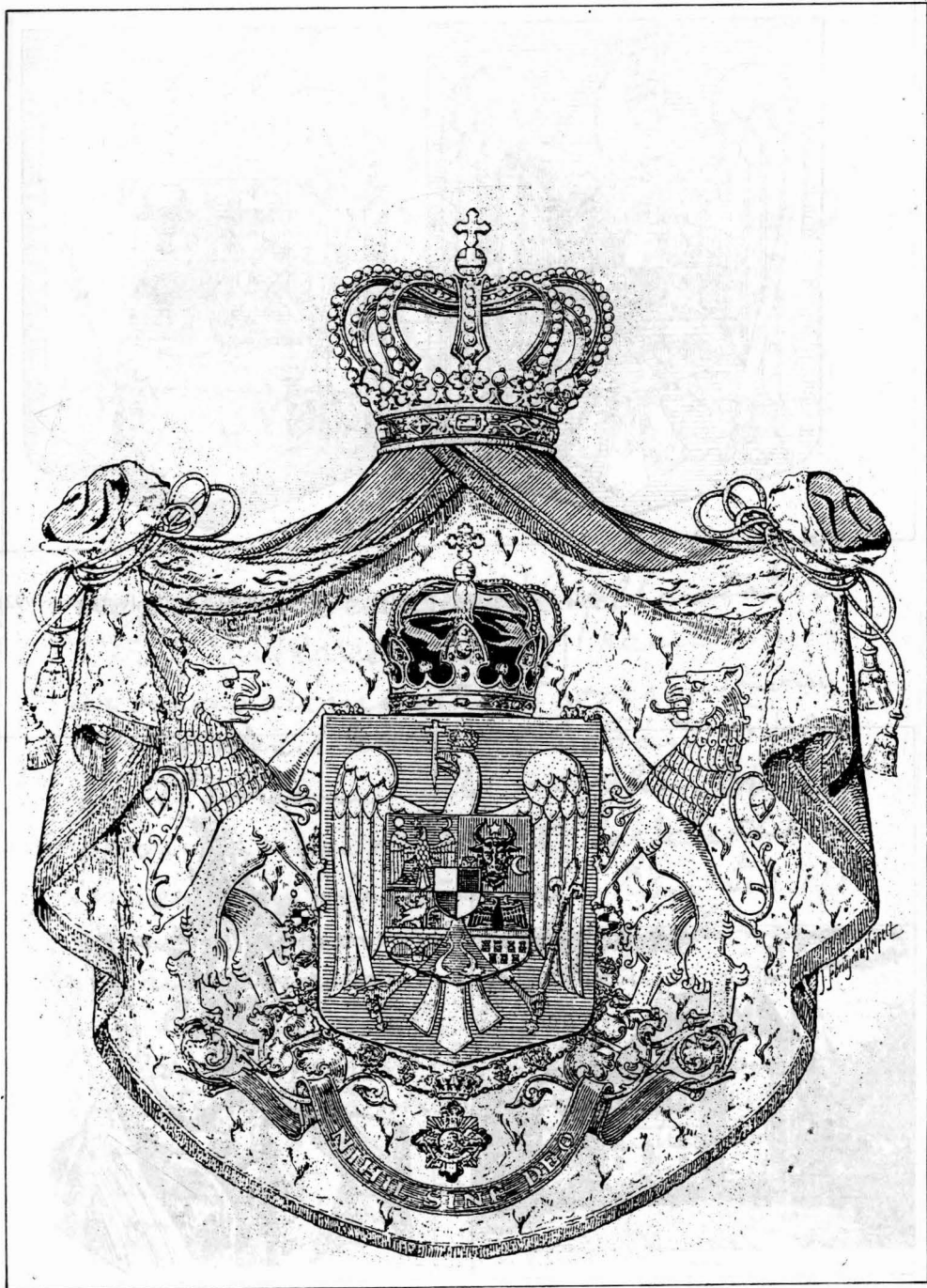

Figura 1. Stema României din 1921. Desenul lui József KEŐPECZI SEBESTYÉN,
apărut în revista „Ilustrația”.

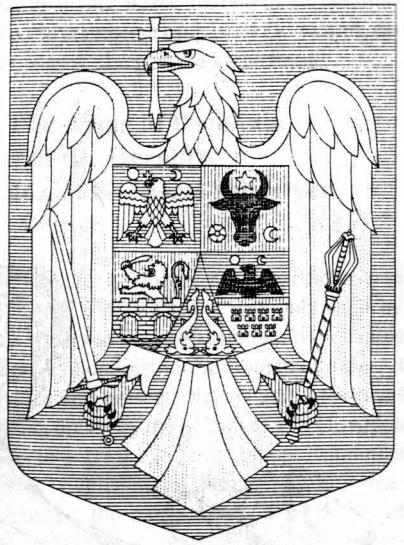
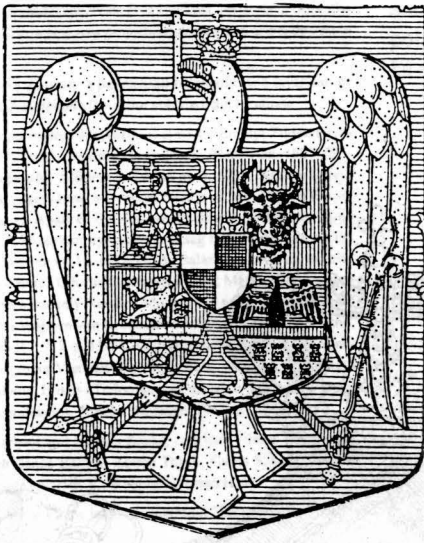

Figura 2. Scutul mare al stemei din 1921 și stema actuală a României (1992).

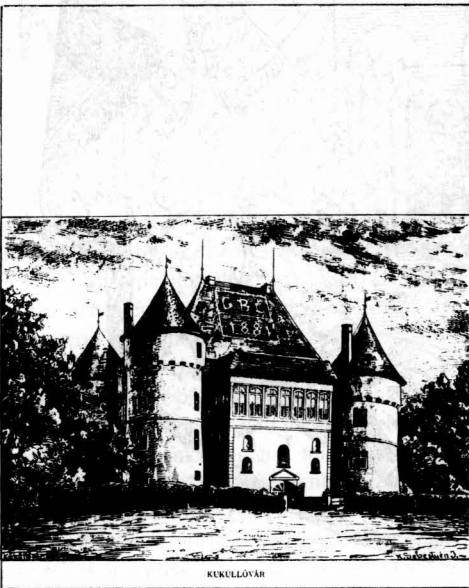

Figura 3. Castelul de la Cetatea de Baltă.
Ilustrație pentru monografia
lui Imre LUKINICH.

Figura 4. Portretul lui József KEÓPECZI
SEBESTYÉN executat de Nagy Imre.

A nyár elején az erzsérvától felhivatott a király Bukarestbe, hogy készítsem el az ország címereit - a sors így kiváncsult - elképzítettem, s jüb. Gán Ő felségénél voltam villásvegyelűn Sinaiában; a mű sikerült, legfelsőbb elismerésben részesültem a királytól, királynőtől is trónörökösötől, s sok igen nívó meghívásban részesültem - most hogy beállt a tél, dolgosom rajtuk. Bukarestben egy királyi hadaldrói is genealógiai társaságot akarnak alapítani Ő felsége védnöksége alatt, s én kaptam a megbízást, hogy az alapulást tervezet elképzítsem. Nagyon kérek, leg

Figura 5. Ilustrație executată de József KEŐPECZI SEBESTYÉN, apărută în revista „Genealógiai Füzetek” (a), manuscrisul lui József KEŐPECZI SEBESTYÉN din 1921 (cu date referitoare la invitația sa la București) (b).

AKÖPECZI
NEMESSEBESTYÉNCSALÁD
CIMERE.
MDCVIII

Köpeczi Nemessebestyén 1647.24.

Köpeczi Nemessebestyén.